

Nr 15.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 9 september 1938 (nr 567) om handel med preventivmedel; given Drottningholms slott den 21 januari 1949.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för denna dag, inhämta riksdagens yttrande över härvid fogade förslag till förordning angående ändring i förordningen den 9 september 1938 (nr 567) om handel med preventivmedel.

GUSTAF.

Eije Mossberg.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

Prövningen av ansökan om tillstånd att idka handel med preventivmedel skall enligt propositionen överflyttas från länsstyrelserna till de lokala polismyndigheterna. Vidare föreslås, att tillstånd till sådan handel, som nu får beviljas endast för viss tid, högst tre år, skall gälla tills vidare.

Förslag
 till
Förordning
 angående ändring i förordningen den 9 september 1938 (nr 567) om
 handel med preventivmedel.

Härigenom förordnas, att 1 och 2 §§ förordningen den 9 september 1938 om handel med preventivmedel skola hava ändrad lydelse på sätt nedan angives samt att i förordningen skall införas en ny paragraf, betecknad 6 §, av nedan angiven lydelse.

(Nuvarande lydelse:)

1 §.

Den som vill, annorstädes än å apoteksinrättning, idka handel med *preventivmedel* eller eljest tillhandahålla allmänheten sådana medel skall söka tillstånd därtill hos länsstyrelsen i det län där rörelsen skall utövas eller, där rörelsen skall drivas i Stockholm, hos överståthållarämbetet.

Med preventivmedel — — — av könssjukdom.

2 §.

Tillstånd *beviljas allenast för viss tid, ej över tre år, och* må avse endast vissa angivna medel. När skäl därtill äro, må meddelat tillstånd återkallas.

Närmare föreskrifter — — — av Konungen.

(Föreslagen lydelse:)

1 §.

Den som vill, annorstädes än å apoteksinrättning, idka handel med eller eljest tillhandahålla allmänheten *preventivmedel* skall söka tillstånd därtill hos *polismyndigheten i den ort*, där rörelsen skall utövas.

2 §.

Tillstånd må avse endast vissa angivna medel. När skäl därtill äro, må *polismyndigheten återkalla* meddelat tillstånd.

6 §.

Polismyndighets beslut må överklagas hos länsstyrelsen sist å trettonde dagen efter det klaganden erhöi del av beslutet. Klagan över

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

länsstyrelses beslut må föras hos Konungen genom besvär, som skola hava inkommit till inrikesdepartementet inom tid som nyss sagts.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1949.

Tillstånd, som jämlikt 1 § i dess förutvarande lydelse meddelats att gälla viss tid efter den 30 juni 1949, skall utan särskild ansökan gälla tills vidare.

Utdrag av protokollet över inrikesärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Drottningholms slott den 21 januari 1949.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, KOCK, ANDERSSON.

Efter gemensam beredning med chefen för justitiedepartementet anmäler chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Mossberg, fråga om *decentralisering av ärenden angående handel med preventivmedel m. m.* samt anför därvid följande.

Decentraliseringsutredningen, som tillsatts av Kungl. Maj:t den 6 juni 1947 med uppgift att utreda möjligheterna av en ytterligare decentralisering inom statsförvaltningen, har i en med nr 12 betecknad, till inrikesdepartementet överlämnad promemoria angående tillstånd till handel med preventivmedel föreslagit vissa ändringar i förordningen om sådan handel. Sålunda föreslås, att prövningen av ansökan om tillstånd att idka handel med preventivmedel skall överflyttas från länsstyrelserna till de lokala polismyndigheterna samt att tillstånd till sådan handel, som nu får beviljas endast för viss tid, högst tre år, skall gälla tills vidare.

Gällande bestämmelser.

Om handel med preventivmedel stadgas i förordningen den 9 september 1938 (nr 567). Enligt 1 § skall den som vill, annorledes än å apoteksinrättning, idka handel med preventivmedel eller eljest tillhandahålla allmänheten sådana medel söka tillstånd därtill hos länsstyrelsen i det län, där rörelsen skall utövas, eller, där rörelsen skall drivas i Stockholm, hos överståthållarämbetet. I 2 § föreskrives, att tillstånd beviljas allenast för viss tid, ej över tre år, och må avse endast vissa angivna medel. När skäl därtill äro, må meddelat tillstånd återkallas. Vidare stadgas i denna paragraf, att närmare föreskrifter om tillstånds beviljande och återkallande skola meddelas av Konungen. Sådana föreskrifter äro givna i kungörelse den 9 september 1938 (nr 568).

I kungörelsens 1 § stadgas, att ansökning om tillstånd att, annorstädes än å apoteksinrättning, idka handel med preventivmedel eller eljest tillhandahålla allmänheten sådana medel, skall göras skriftligen samt innehålla uppgift i följande avscenden: a) vilka medel sökanden ämnar tillhandahålla,

b) huruvida sökanden ämnar bedriva partihandel eller detaljhandel eller avser att på annat sätt tillhandahålla medlen åt allmänheten, c) huruvida tillhandahållande skall äga rum allenast medelst posten, d) å vilket ställe rörelsen skall utövas, e) vilken reklam sökanden ämnar bedriva, samt f) där-
est sökanden är bolag eller förening, vem som skall förestå rörelsen. Enligt 2 § skall vid prövning av ansökning om tillstånd att tillhandahålla preventivmedel särskilt iakttagas: att sökanden är berättigad att idka handel i allmänhet samt med hänsyn till den reklam han uppger sig ämnar bedriva och i övrigt kända förhållanden är lämpad att erhålla sådant tillstånd och, där sökanden är bolag eller förening, att rörelsen omhänderhaves av lämplig föreståndare; att uppgiven lokal för medlens tillhandahållande är ur hygienisk synpunkt och i övrigt tillfredsställande, att tillstånd icke meddelas att försälja medel som måste anses olämpliga för sitt ändamål eller kunna befaras vara skadliga, därvid i tveksamma fall bör inhämtas yttrande av medicinalstyrelsen, samt att i fråga om kemiskt verkande medel deklARATION rörande dess sammansättning alltid infordras och tillstånd icke meddelas då medlet på grund av sin sammansättning enligt vad särskilt är stadgat i allmänhet ej må försälas annorstädes än å apoteksinrättning, ävensom att vid tillståndets beviljande föreskrift meddelas därom att sådana medel vid tillhandahållandet alltid skola åtföljas av deklARATION som nyss nämnts. I 3 § är föreskrivet att i bevis som meddelas angående tillstånd att tillhandahålla preventivmedel skall intagas erinran om att tillståndet må återkallas när skäl därtill äro, ävensom att försäljning ej må äga rum genom kringfö-
ring eller utomhus. Jämlikt 4 § skall vid fråga om återkallande av meddelat tillstånd särskilt beaktas: huruvida tillståndets innehavare eller föreståndare som avses i 2 § gjort sig skyldig till någon förseelse som har samband med rörelsen och kan anses göra honom olämplig att vidare bedriva densamma, huruvida olämplig reklam bedrivs, samt huruvida eljest någon väsentlig förändring inträtt i jämförelse med förhållandena vid den senaste tillståndsprövningen.

Decentraliseringsutredningen.

I sin förut omnämnda promemoria har decentraliseringsutredningen till en början lämnat en redogörelse för tillkomsten av förordningen om handel med preventivmedel. Däri erinras, att förordningen, som tillkom i samband med upphävandet av stadgandet i 18 kap. 13 § andra stycket strafflagen, huvudsakligen bygger på den utredning angående revision av denna paragraf, som den 13 december 1934 avgavs av särskilda inom justitiedepartementet tillkallade sakkunniga (SOU 1934: 50). Beträffande tillståndsmyndigheten omnämner decentraliseringsutredningen, att i propositionen i ämnet (1938: 146) i anslutning till de sakkunnigas förslag förordnats, att prövningen skulle tillkomma de myndigheter, som förde handelsregistret, d. v. s. i stad överståthållarämbetet, magistrat eller kommunalborgmästare samt på landsbygden länsstyrelsen. Första lagutskottet föreslog däremot i sitt av riksdagen godkända utlåtande (nr 43) — under åberopande av

angelägenheten att såvitt möjligt enhetliga normer komme att följas vid prövningen — att handläggningen borde koncentreras till länsstyrelserna resp. överståthållarämbetet. I fråga om den i förordningens 2 § stadgade begränsningen i tillståndets giltighetstid påpekar utredningen, att denna bestämmelse, som överensstämmer med de sakkunnigas förslag, betingats av praktiska skäl. Såsom molivering för tidsbegränsningen hade de sakkunniga anfört, att tillståndsmyndigheten därigenom finge anledning att med jämna mellanrum pröva, huruvida förutsättningarna alltså vore sådana att vederbörande finge bedriva ifrågavarande försäljning, samt att den som fått tillstånd givetvis skulle vara särskilt angelägen att sköta sin rörelse på ett tillfredsställande sätt, om han visste att efter en viss tid skulle prövas huruvida förnyat tillstånd kunde meddelas.

Utredningen har härefter berört frågan i vad mån det i förordningen stadgade kravet på tillstånd för rätt att idka handel med preventivmedel borde slopas. Utredningen framhåller, att den för sin del icke vore beredd att tillstyrka en sådan åtgärd även om enligt utredningens mening ett visst stöd härför kunde hämtas bl. a. i utvecklingen på området sedan 1938. Den smyghandel, som man med bestämmelserna avsåg att komma till livs, torde i största utsträckning ha försvunnit. Formerna för en lojal sexualupplysning i allmänhet syntes också ha stadgats och blivit allmänt erkända. Emellertid torde erfarenheterna av det nuvarande systemet i huvudsak vara goda och åtskilliga av de synpunkter, som föranledde detsamma införande, torde fortfarande äga aktualitet.

Även om alltså enligt utredningens åsikt den nuvarande ordningen i huvudsak tills vidare borde bibehållas ansågs emellertid utredningen det uppenbart, att förenklingar i förfarandet vore möjliga att genomföra. Härom har utredningen anfört i huvudsak följande.

Vad då först angår frågan om *tillståndsmyndighet* vill utredningen erinra om att de sakkunnigas i propositionen godtagna förslag avsåg att förlägga tillståndsprövningen till den myndighet som för handelsregistret för vederbörande ort. Riksdagen förordade för sin del — med hänsyn till angelägenheten av att såvitt möjligt enhetliga normer komme att följas vid bedömningen av ifrågavarande spørsmål — såsom en medelväg mellan detta förslag och en i och för sig icke tillräddlig centralisering att tillståndsprövningen skulle ankomma på länsstyrelserna. För de sakkunnigas förslag talar den omständigheten, att den tillståndsprövande myndigheten då själv kan omedelbart kontrollera huruvida en sökande är berättigad att idka handel i allmänhet. Detta skäl torde dock icke vara av någon större betydelse. I fråga om den av riksdagen intagna ståndpunkten är det uppenbarligen önskvärt att i dessa liksom andra tillståndsärenden enhetliga normer om möjligt tillämpas. Utredningen vill dock erinra om att med nuvarande ordning länsstyrelserna i två viktiga hänseenden oftast äro hänvisade till de lokala polismyndigheternas omdöme, nämligen i fråga om sökandens personliga kvalifikationer och den ifrågasatta handelslokalens lämplighet. De övriga synpunkter, som enligt 3 § ovannämnda kungörelse skola särskilt beaktas, synas i allmänhet icke behöva bereda några större besvärligheter vid prövning av tillståndsfrågor. Då tveksamhet kan råda om tillåtligheten av ett för försäljning ifrågasatt medel, skall medicinalstyrelsens utlåtande

inhämtas. Följaktligen återstår för närvarande för länsstyrelsernas omedelbara bedömande i regel allenast frågan om lämpligheten av den reklam, en sökande kan vilja bedriva. Ej heller denna fråga torde dock i allmänhet vara särskilt svår att avgöra.

Vad sålunda anförts finner decentraliseringsutredningen med hänsyn till de allmänna önskemålen att icke förlägga detaljavgörandena högre i instansordningen än deras natur oundgängligen kräver tala för att tillståndsprovningen bör kunna anförtros åt länsstyrelserna underordnade myndigheter. I vissa yttranden över de sakkunnigas förslag framfördes tanken att förlägga tillståndsprovningen till hälsovårdsnämnderna. Med hänsyn likväl till ärendenas karaktär synes lämpligast att uppgiften får handhas av lokala polismyndigheter. På landsbygden är i så fall landsfiskalen självskriven. Beträffande magistratsstäderna synas vissa skäl kunna åberopas för att magistraten skulle vara tillståndsmyndighet. I sådana städer ankomma olika slags tillståndsärenden på magistraten, som därför allmänt sett torde vara lämpad att handhava även dessa ärenden, som dessutom icke kunna anses uteslutande vara av vanlig polisiär natur. Det är vidare önskvärt att icke pålägga polisen mera göromål än nödigt för att icke därigenom inskränka på den rena polisverksamheten. Då polisen emellertid i regel torde få att avgiva yttranden i förevarande ärenden, synes någon sådan vinst av ärendenas förläggande till magistraten icke uppstå. Med hänsyn härtill synes lämpligast att tillståndsprovningen handhas av polismyndighet som angives i lagen den 15 juni 1944 om vad i allmänhet skall med polismyndighet avses, d. v. s. i stad med poliskammare denna och i övriga delar av riket polischefen i orten. Någon anledning att befara att polismyndigheterna skulle i ringare grad än länsstyrelserna beakta de för ett tillstånd stadgade kraven torde ej föreligga. Och om polismyndigheterna skulle bliva onödigt restriktiva kan ju rättelse ernås besvärsvägen.

Beträffande *koncessionstiden* anförde sakkunniga vissa skäl för att begränsa denna. Härutöver har också åberopats det skälet, att under en tillståndsperiod tillståndsmyndigheten bör ha blivit i tillfälle att genom övervakning av försäljarens reklam och verksamhet i övrigt bilda sig ett omdöme, huruvida förnyat tillstånd kan meddelas. Bestämmelsen om begränsad koncessionstid synes ha varit välmotiverad med hänsyn till förhållandena vid dess tillkomst. Utredningen håller emellertid före att utvecklingen därefter talar för att tiden för dess slopande numera får anses vara inne. Erfarenheterna torde ha utvisat att tillståndshavarna i allmänhet lojalt följt gällande bestämmelser. Det remedium, som möjligheten till återkallelse innebär, torde vara tillräckligt för att komma till rätta med de enstaka missförhållanden, som kunna uppstå. Därest omprövning av tillstånden blir obehövligen vinnes uppenbarligen en betydande lättnad för tillståndsmyndigheterna. Det torde icke behöva befaras, att de lokala polismyndigheterna skulle visa sig vara mindre benägna att använda möjligheten till återkallelse än vad länsstyrelserna kunna antagas ha varit. För tillståndshavarna måste också ett slopande av omprövningen innebära särskilt stor lättnad. Utredningen kan icke finna att efterlevnaden av bestämmelserna i övrigt därigenom skulle äventyras.

Därest de av utredningen föreslagna åtgärderna genomföras torde vissa bestämmelser för reglering av *övergången till den nya ordningen* bliva erforderliga. Sålunda böra länsstyrelserna tillse att de nya tillståndsmyndigheterna erhålla uppgift om samtliga gällande tillstånd och villkoren därför. De tillstånd, som skulle utlöpa efter ändringens ikraftträdande, synas lämpligen böra förklaras skola gälla tills vidare. I samband härmed torde rätten till återkallelse av sådana tillstånd också böra överföras på polismyndigheten.

Under återopande av det anförda har utredningen föreslagit *dels* att 1 och 2 §§ förordningen om handel med preventivmedel gäves sådan ändrad lydelse att tillstånd enligt 1 § skall sökas hos polismyndighet i den ort, där rörelsen skall utövas, samt att tillstånd skall beviljas tills vidare, *dels* att i samband därmed meddelas övergångsbestämmelser av innebörd som ovan angivits.

Yttrandena.

Över decentraliseringsutredningens promemoria ha efter remiss yttranden avgivits av medicinalstyrelsen, riksåklagarämbetet, överståthållarämbetet (med bifogande av yttrande av polismästaren i Stockholm), länsstyrelsen i Stockholms län, länsstyrelsen i Jönköpings län (med bifogande av yttranden av förste provinsialläkaren i länet, poliskammaren i Jönköping och länets avdelning av Föreningen Sveriges landsfiskaler), länsstyrelsen i Kronobergs län, länsstyrelsen i Malmöhus län (med bifogande av yttranden av poliskammaren i Malmö, landsfiskalen i Skurups distrikt och hälsovårdsnämnden i Hälsingborg), länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län (med bifogande av yttrande av poliskammaren i Göteborg), länsstyrelsen i Örebro län (med bifogande av yttrande av förste provinsialläkaren i länet), länsstyrelsen i Kopparbergs län, länsstyrelsen i Västernorrlands län (med bifogande av yttrande av poliskammaren i Sundsvall), länsstyrelseutredningen, Föreningen Sveriges landsfiskaler, Föreningen Sveriges kommunalborgmästare, Svenska stadsförbundet och Svenska sjukvårdsaffärernas riksförbund.

Utredningens förslag har tillstyrkts eller lämnats utan erinran i samtliga yttranden med undantag av dem som avgivits av poliskammaren i Jönköping och Föreningen Sveriges kommunalborgmästare.

Poliskammaren i Jönköping har avstyrkt förslaget och förordat, att tillståndsprövningen rörande handeln med preventivmedel slopades och skyldighet i stället infördes för den som ville annorledes än i butik saluföra sådana medel att göra anmälan hos hälsovårdsnämnden, som det även borde åligga att ägna tillsyn över att icke otjänliga preventivmedel utbjödes och att försäljnings- och förvaringslokalerna vore ändamålsenliga.

Föreningen Sveriges kommunalborgmästare har icke haft något att erinra mot en decentralisering av ifrågavarande ärenden men ansett, att tillståndsprövningen i städerna borde tillkomma magistraten resp. kommunalborgmästaren.

Beträffande vissa med decentraliseringens genomförande sammanhängande frågor ha följande synpunkter framförts.

Länsstyrelsen i Malmöhus län har framhållit att polismyndigheterna vid prövningen av förevarande ärenden regelmässigt borde höra de lokala hälsovårdsmyndigheterna och ifrågasatt om icke uttrycklig föreskrift därom borde intagas i förordningen. Vidare har länsstyrelsen uttalat önskemål om att anvisningar utfärdades för att erhålla en så enhetlig tillståndsprövning som möjligt. Även *länsstyrelsen i Jönköpings län* har uttalat sig för dylika anvisningar.

Länsstyrelsen i Kronobergs län har ifrågasatt om icke med hänsyn till ärendenas enkla beskaffenhet besvärsrätten borde begränsas på så sätt, att länsstyrelsens beslut på besvär över polismyndighets beslut icke finge överklagas.

Departementschefen.

Liksom decentraliseringsutredningen anser jag, att handel med preventivmedel allttjämt bör vara underkastad tillståndsprovning av offentlig myndighet. Även om under de tio år förordningen nu ägt tillämpning en sanering av denna handel otvivelaktigt ägt rum, torde nämligen tiden ej vara inne att slopa den kontroll från det allmännas sida som tillståndskravet innebär. Däremot är jag i likhet med utredningen av den uppfattningen att vissa förenklingar i förfarandet böra kunna genomföras. Sålunda anser jag, att tillståndsprovningen lämpligen bör överflyttas från länsstyrelserna till den underordnad myndighet. Några olägenheter av en sådan ändring torde ej vara att befara. Möjligen skulle kunna göras gällande att önskemålet att nå en så långt möjligt enhetlig tillämpning, vilket var den avgörande anledningen till att ärendena förlades till länsstyrelserna, ej skulle kunna tillgodoses i samma utsträckning, därest ärendena decentraliserades. Farhågorna härför böra dock ej överdrivas. Ärendena förutsättas nämligen givetvis skola kunna av sökande besvärsvägen underställas högre myndighets provning. Skulle det visa sig att erforderlig ledning för en likformig provning icke skulle kunna nås på denna väg, har Kungl. Maj:t jämlikt stadgandet i andra stycket av 2 § förordningen möjlighet att utfärda behövliga tillämpningsanvisningar i detta hänseende.

Vad angår frågan till vilken myndighet ärendena i händelse av decentralisering böra överflyttas anser jag att utredningen framfört vägande skäl för att handläggningen bör ankomma på de lokala polismyndigheterna.

Med anledning av vad länsstyrelsen i Malmöhus län anfört om att de lokala hälsovårdsmyndigheterna borde höras i ärendena vill jag framhålla, att i den mån — utöver de föreskrifter rörande ärendenas provning som äro meddelade i den tidigare omnämnda tillämpningskungörelsen till förordningen — ytterligare bestämmelser i detta hänseende finnas erforderliga, dessa torde böra upptagas i kungörelsen.

Förutom nu berörda ändring beträffande ordningen för ärendenas handläggning torde även den i 2 § förordningen stadgade begränsningen av tillståndens giltighetstid böra upphävas. De skäl, som utredningen anfört till stöd härför, tala nämligen för att jämväl detta förslag bör förverkligas.

Under åberopande av det anförda vill jag förorda, att sådan ändring vidtages i 1 och 2 §§ förordningen om handel med preventivmedel att provningen av ärenden om tillstånd till sådan handel överflyttas till de lokala polismyndigheterna samt att bestämmelsen om begränsningen av tillståndens giltighetstid utgår. Som följd av tillståndsprovningens decentralisering bör även rätten att återkalla meddelat tillstånd överflyttas på polismyndig-

heterna. I en ny paragraf, betecknad 6 §, torde intagas bestämmelser om rätt att överklaga polismyndighets beslut i de ärenden som enligt förslaget skola ankomma på denna myndighets prövning. Tillräckliga skäl att, på sätt ifrågasatts av länsstyrelsen i Kronobergs län, begränsa klagorätten så att klagan ej skulle få föras över länsstyrelsens beslut, synas mig icke föreligga.

De nya bestämmelserna torde böra träda i kraft den 1 juli 1949. Tillstånd, som enligt de nuvarande bestämmelserna meddelats att gälla viss tid efter den 30 juni 1949, bör utan särskild ansökan gälla tills vidare. I övrigt torde icke erfordras några övergångsbestämmelser i anledning av de nya stadgandena.

Föredragande departementschefen hemställer härefter, att Kungl. Maj:t måtte genom proposition inhämta riksdagens yttrande över ett i enlighet med det anförda inom inrikesdepartementet upprättat förslag till *förordning angående ändring i förordningen den 9 september 1938 (nr 567) om handel med preventivmedel*.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
K. A. Åkerberg.